

แนวทางการจัดตั้งศูนย์พักพิงชุมชนชั่วคราว
ฉบับที่หนึ่ง วันที่ 26 ตุลาคม 2554
จัดทำโดยศูนย์ประสานจัดการความรู้เพื่อรับมือภัยพิบัติ (ศจภ.)
www.k4flood.net

การมาพักร่วมกันที่ศูนย์พักพิงชั่วคราวในสถานการณ์ภัยพิบัติมีข้อดีอย่างน้อย 5 ประการคือ

1. การดูแลเรื่องความปลอดภัยเป็นไปได้ง่าย
2. การจัดการเรื่องสวัสดิการ อาหาร สุขาภิบาลและความเป็นอยู่มีความสะดวก
3. การรักษาพยาบาลและการควบคุมป้องกันโรคเป็นไปได้อย่างทั่วถึง
4. การมีกิจกรรมร่วมกันทำให้มีสุขภาพจิตดีกว่าการแยกอยู่ตามลำพัง
5. การติดต่อขอการสนับสนุนจากภายนอกเป็นไปได้ง่ายกว่าการแยกย้ายอยู่กันอย่างกระจัดกระจาย

การเลือกสถานที่สำหรับจัดตั้งศูนย์พักพิงต้องเลือกสถานที่ปลอดภัย เข้าถึงได้ง่าย และมีพื้นที่และอาคารเหมาะกับการรองรับผู้ประสบภัย (ใช้พื้นที่ 3.5 ตารางเมตรต่อคน) หากเป็นศูนย์พักพิงในระดับชุมชน อาจใช้วัด โรงเรียน หรือสถานีนามัยซึ่งเป็นอาคารหลายชั้นจัดทำเป็นศูนย์พักพิงที่ไม่ไกลจากชุมชนที่แม่น้ำจะท่วมชั้นล่างก็ยังพักอาศัยอยู่ได้โดยการจัดการระบบรองรับที่เหมาะสม

ระบบที่ต้องเตรียมให้พร้อมได้แก่

1. ระบบไฟฟ้า

- 1.1 ต้องสามารถตัดกระแสไฟฟ้าชั้นล่างได้ เพื่อความปลอดภัยหากเกิดน้ำท่วมศูนย์
- 1.2 ต้องจัดให้มีไฟฟ้าสำรองในกรณีที่การไฟฟ้าตัดการจ่ายกระแสไฟ เช่น มีเครื่องปั่นไฟสำรอง (สำหรับศูนย์ที่มีผู้พักอาศัยราว 400 คน ควรใช้เครื่องปั่นไฟขนาด 4 กิโลวัตต์ ซึ่งจะใช้น้ำมันประมาณ ชั่วโมงละ 1 ลิตร หรือในกรณีที่ใช้เฉพาะไฟส่องสว่างก็อาจใช้เครื่องยนต์การเกษตรขนาด 15 แรงม้า ประกอบกับไดนาโม 3-5 กิโลวัตต์ได้)
- 1.3 การเดินไฟสำรองควรแยกระบบไฟจากระบบไฟปกติ เดินสายไฟในลักษณะปลอดภัยทั้งไฟส่องสว่างในพื้นที่พัก พื้นที่ทำงาน พื้นที่เปลี่ยวและเสี่ยงภัย และปลั๊กไฟสำหรับพัดลมและสำหรับชาร์จโทรศัพท์มือถือในห้องพักทุกห้อง
- 1.4 ในกรณีไฟดับหรือไม่มีไฟฟ้าสำรอง ควรเตรียมอุปกรณ์ส่องสว่าง เช่น ตะเกียงน้ำมัน เทียน ตะเกียงเจ้าพายุ รวมทั้งไม้ขีดไฟ ไฟแช็ค เป็นต้น

2. ระบบน้ำ

- 2.1 ต้องมีระบบสำรองน้ำที่สะอาดปลอดภัย สามารถเข้าถึงได้แม้ในเวลาที่น้ำท่วมแล้ว (องค์การอนามัยโลกกำหนดให้มีน้ำสะอาดทั้งน้ำดื่มและน้ำใช้อย่างน้อย 5 ลิตรต่อคนต่อวัน)
- 2.2 น้ำใช้ อาจใช้น้ำธรรมชาตินำมากรองแบบง่ายๆ โดยแกว่งสารส้ม กรองด้วยผ้าสะอาดแล้วเติมคลอรีน “หยดทิพย์” ของกรมอนามัยเพื่อฆ่าเชื้อโรค
- 2.3 น้ำดื่ม ใช้น้ำกรองหรือน้ำแกว่งสารส้มและใส่คลอรีน “หยดทิพย์” หรือน้ำดื่ม
- 2.4 หากจำเป็น อาจต้องจัดหาการสนับสนุนน้ำสะอาดโดยเฉพาะน้ำดื่มจากภายนอก

3. ระบบอาหาร

- 3.1 ประสานรับการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ เช่น อบต. เทศบาล มูลนิธิ เพื่อจัดหาอาหารให้เพียงพอ (อัตราการใช้บริโภคข้าวสารเฉลี่ย 300 กรัมหรือ 3 ช้อนต่อคนต่อวัน)

3.2 มีภาชนะสำหรับปรุง เก็บรักษาและแจกจ่ายอาหารอย่างเพียงพอ ควรหลีกเลี่ยงการใช้กล่องโฟมเพื่อลดปริมาณขยะในศูนย์ฯ และเป็นไปได้ควรแจกจ่ายภาชนะพลาสติกและช้อนประจำตัวเพื่อให้มีการล้างแล้วนำมาใช้ใหม่

3.3 เตรียมสถานที่สำหรับการจัดเก็บ การประกอบอาหาร การแจกจ่ายรวมทั้งการชำระล้างภาชนะ

3.4 เตรียมแก๊สหรือไฟฟ้าสำหรับการปรุงอาหารให้เพียงพอ

3.5 มีระบบการกำจัดขยะและเศษอาหาร หากเป็นไปได้รับประทานให้หมดในแต่ละครั้ง

4. ระบบสุขาภิบาล ได้แก่เรื่องสุขา ขยะและสัตว์เลี้ยง

4.1 ที่ตั้งสุขาไม่ควรห่างไกลเกิน 50 เมตร จากที่พัก และให้ห่างจากจุดปรุงอาหาร จุดรับประทานอาหาร และแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ไม่น้อยกว่า 20 เมตร

4.2 ควรจัดให้มีสุขา 1 ห้องต่อ 50 คนเป็นเบื้องต้นและสร้างเพิ่มขึ้นให้ได้ 1 ห้องต่อ 20 คนโดยเร็ว

4.3 จัดเวรทำความสะอาดห้องสุขาอย่างน้อยวันละ 2 ครั้งทุกวัน

4.4 การเก็บรวบรวมขยะและกำจัดขยะ ควรมีการคัดแยกแยกขยะ เช่น ขยะรีไซเคิล (ขวดพลาสติก ขวดแก้ว) ขยะเปียกและเศษอาหาร

4.5 อัตราสำหรับการคำนวณเตรียมการเก็บรวบรวมขยะในศูนย์คือ 40 คนต่อถุงดำ 100 ลิตรต่อวัน

4.6 สำหรับขยะเปียกหรือเศษอาหาร ควรมีขนาด 50-100 ลิตร ต่อผู้พักอาศัย 12-15 คน ต้องมีฝาปิดมิดชิด และมีถุงพลาสติกรองรับอีกชั้น ควรใส่ EM ก่อนนำไปกำจัดทุกวัน เพื่อไม่ให้เป็นแหล่งอาหารของพาหะนำโรค เช่น แมลงวัน หนู และแมลงสาบ

4.7 ควรจัดสถานที่สำหรับสัตว์เลี้ยงเป็นบริเวณที่โล่งอากาศถ่ายเทได้ดี เฉพาะแยกออกจากบริเวณที่คนพักอาศัยและแยกประเภทสัตว์ สถานที่สำหรับสัตว์เลี้ยง ควรเป็นพื้นที่โล่งอากาศถ่ายเทดี

5. ระบบดูแลสุขภาพและป้องกันโรค ต้องมีหน่วยดูแลด้านสุขภาพ แต่ถ้าเป็นผู้ป่วยที่ต้องการการดูแลต่อเนื่องจากแพทย์ ควรส่งต่อหรือพาออกมาอยู่ที่ศูนย์พักพิงใหญ่ที่มีบุคลากรและเครื่องมือทางการแพทย์พร้อม

5.1 ซักประวัติโรคประจำตัวและความเจ็บป่วยพร้อมกับการลงทะเบียนผู้พักอาศัย โดยเก็บข้อมูลเป็นระบบครอบครัว

5.2 มีผู้รับผิดชอบหน่วยพยาบาลทำหน้าที่ให้การดูแลรักษาและบันทึกข้อมูลการเจ็บป่วย โดยมีการส่งต่อข้อมูลกรณีมีการผลัดเปลี่ยนกันทำหน้าที่

5.3 จัดให้มียาและอุปกรณ์การแพทย์ที่จำเป็น

5.4 จัดที่พักให้เหมาะสมกับผู้ป่วยและผู้มีความเสี่ยง โดยให้ผู้ป่วยนอนอยู่ใกล้ทางเข้าออกเพื่อความสะดวกในการเข้าไปดูแล และหลีกเลี่ยงการจัดให้หญิงมีครรภ์และผู้สูงอายุอยู่ชั้นบน

5.5 ดูแลให้ผู้ป่วยโรคเรื้อรังได้กินยาอย่างต่อเนื่อง

5.6 ป้องกันการแพร่กระจายเชื้อโรค เช่น การแยกผู้ป่วยใช้หวัดหรือตาแดง การปิดปากด้วยผ้าหรือต้นแขนเวลาไอหรือจาม การดูแลการขับถ่ายและอาเจียนในผู้ป่วยอุจจาระร่วง

5.7 พุดคุยและสังเกตความผิดปกติในด้านสุขภาพเป็นระยะ เช่น อาการซึมเศร้า การมีบาดแผล

5.8 มีระบบประสานงานขอความช่วยเหลือกับภายนอกเมื่อเกินความสามารถในการดูแล

5.9 มีระบบเฝ้าระวังโรค โดยกำหนดผู้รับผิดชอบ มีการบันทึกการป่วยของผู้อาศัย และเมื่อพบการป่วยผิดปกติให้รายงานแก่หน่วยงานสาธารณสุขที่รับผิดชอบในพื้นที่ (รายละเอียดการป้องกันและควบคุมโรคต่าง ๆ ศึกษาได้จาก website กรมควบคุมโรค www.ddc.moph.go.th)

6. ระบบความปลอดภัย

- 6.1 จัดสถานที่ให้ปลอดภัย เช่น มีราวจับบันได ทางลาด ตรวจสอบจุดที่อาจมีไฟฟ้ารั่ว กลบถมหลุมบ่อ และติดไฟส่องสว่างเพิ่มในจุดอับที่มีมืดหรือเปลี่ยว
- 6.2 จัดการระวังภัยจากบุคคล เช่น คนร้ายที่เข้ามาลักขโมยทรัพย์สิน ภัยคุกคามทางเพศ
- 6.3 จัดการระวังและป้องกันภัยจากสัตว์ร้ายต่างๆ เช่น งู จระเข้ หรือแมลงที่มีพิษ
- 6.4 มีมาตรการป้องกันที่เข้มแข็งได้แก่ การมีระบบเวรยาม การควบคุมเวลาเปิดปิดประตูเข้าออก การกั้นสัดส่วนของผู้พักอาศัย การจัดที่พักแบบแยกเพศ การห้ามดื่มสุราและเล่นการพนัน การลดการส่งเสียงดังกระทบกระทั่งกัน
- 6.5 มีการลงทะเบียนผู้พักพิงอย่างเป็นระบบ โดยเจ้าหน้าที่สอบถามลงรายละเอียดชื่อ เพศ อายุ ภูมิลำเนา โรคประจำตัว ยาที่ใช้ประจำ หมายเลขโทรศัพท์บ้าน และโทรศัพท์มือถือและถ่ายรูปผู้เข้าพักพิงเพื่อให้เกิดความสะดวกสำหรับญาติพี่น้องในการติดต่อและติดตาม

7. ระบบการสื่อสาร สำหรับการติดต่อประสานงานภายในศูนย์และสื่อสารกับภายนอกเพื่อขอการสนับสนุนและความช่วยเหลือเมื่อจำเป็น

ระบบการสื่อสารในศูนย์พักพิง

- 7.1 จัดทำระบบการลงทะเบียนผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในศูนย์พักพิงและอาสาสมัคร เพื่อทราบกำลังคนและงานที่แต่ละฝ่ายรับผิดชอบ ไม่สับสนในแต่ละวัน
- 7.2 ควรจัดทำแผนที่ ป้ายชื่อบุคคล สถานที่ ป้ายค่าเตือนและระเบียบการอยู่ร่วมกันที่ชัดเจน
- 7.3 กำหนดพื้นที่ติดป้ายประชาสัมพันธ์ข่าวสาร เพื่อแจ้งทุกคนให้รับทราบสถานการณ์และเข้าถึงความช่วยเหลือด้านต่างๆ
- 7.4 ควรมีการตั้งวงพูดคุยสื่อสารกันเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและแก้ปัญหาที่พบร่วมกัน
- 7.5 หากศูนย์ไม่มีแรงงานข้ามชาติเข้าพักพิงด้วย แนะนำให้มีล่ามประจำศูนย์สามารถติดต่อขอความช่วยเหลือได้จากผู้ประสานงานแรงงานข้ามชาติ โทร. 085 332 5753

ระบบการสื่อสารติดต่อหน่วยงานภายนอก

- 7.5 แจ้งการจัดตั้งศูนย์ ตำแหน่งที่ตั้ง ปริมาณคน ความจำเป็นต่างๆ และช่องทางติดต่อให้สำนักงานเขต องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท. เช่น อบต. เทศบาล) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องศูนย์พักพิงทราบเพื่อวางแผนและส่งการช่วยเหลือได้อย่างเป็นระบบ (ดูแบบฟอร์มตอนท้ายของเอกสารนี้)
- 7.6 จัดทำรายชื่อพร้อมหมายเลขโทรศัพท์ของหน่วยงาน องค์กร และสื่อทุกประเภทที่เป็นผู้ประสานความช่วยเหลือด้านต่างๆ เพื่อใช้ในยามจำเป็น ฉุกฉิน
- 7.7 แต่งตั้งผู้ประสานงานและช่องทางการติดต่อระหว่างศูนย์พักพิงกับหน่วยงานภายนอกให้ชัดเจน
- 7.8 แนะนำให้ทุกศูนย์มีระบบวิทยุสื่อสาร เพื่อใช้ยามจำเป็นเมื่อระบบการสื่อสารหลักล้ม
- 7.9 ติดธงหรือสัญลักษณ์ที่ระบุเป็นศูนย์พักพิงผู้ประสบภัยให้ชัดเจน เพื่อให้การส่งความช่วยเหลือทางการอากาศและเรือเข้าถึงได้ง่าย

8. ระบบการขนส่งลำเลียง

- 8.1 วางแผนและออกแบบช่องทางการเข้าถึงศูนย์พักพิง เช่นทางเดินรถที่กว้างพอหรือท่าเรือที่สามารถเชื่อมต่อกันได้โดยไม่ขาดตอน
- 8.2 ควรประสานเพื่อขอรับการสนับสนุนเสบียงอาหาร น้ำ และอุปกรณ์ที่จำเป็น โดยกำหนดเส้นทางการขนส่งลำเลียงที่ชัดเจน
- 8.3 กำหนดวิธีการกำจัดและการขนส่งลำเลียงขยะและของเสียออกจากศูนย์
- 8.4 กำหนดระบบและรูปแบบการส่งต่อผู้ป่วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ฉุกเฉิน

9. ระบบการจัดการ

การจัดการศูนย์

- 9.1 แต่งตั้งผู้จัดการศูนย์ที่เป็นหลักในการบริหารจัดการและประสานงานในภาพรวม
- 9.2 มีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจนในแต่ละระบบเช่น ระบบน้ำ ระบบไฟ ระบบความปลอดภัย ฯลฯ
- 9.3 ด้านการเงิน ควรมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายที่ชัดเจน โปร่งใส โดยเฉพาะเงินบริจาคและบสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ (งบประมาณในการจัดการศูนย์พักพิงจะตกประมาณ 200 บาท/คน/วัน)
- 9.4 ด้านสังคม ควรเคารพในคุณค่า วัฒนธรรมและศรัทธาทางศาสนาของผู้พักอาศัย

การจัดการคน

- 9.5 ควรมีการจัดเวรอาสาสมัครจากผู้พักอาศัยให้ทำหน้าที่ต่างๆ เช่น ดูแลรักษาความสะอาด งานรักษาความปลอดภัย งานบ้าน งานครัว เป็นต้น
- 9.6 สำหรับอาสาสมัครจากภายนอกควรแบ่งประเภทงานให้เหมาะสม เช่น อาสาสมัครประเภทวันหรือสองวัน และอาสาสมัครระยะยาว หรืออาสาสมัครที่มีทักษะเฉพาะด้าน เช่น การพยาบาล การให้คำปรึกษา การดูแลเด็ก ออกกำลังกายและสันทนาการ

การจัดการของ

- 9.7 มีระบบจัดเก็บข้าวของบริจาคที่หยิบกึ่งง่าย หายก็รู้ ดูก็งามตา มาก่อน ใช้ก่อน

การเตรียมสถานที่

- 9.8 จัดทำแผนผังของศูนย์ และจัดแบ่งโซน (1) ที่พักผู้ประสบภัย, (2) ที่พักเจ้าหน้าที่และอาสาสมัคร, (3) จุดต้อนรับและลงทะเบียน, (4) ห้องพยาบาล, (5) จุดรับของบริจาคและห้องเก็บของ, (6) ห้องครัว (7) โซนซักล้างและตากผ้า
- 9.9 จัดแบ่งที่พักให้เป็นสัดส่วน หากผู้พักอาศัยมาเป็นครอบครัวควรให้พักอยู่ด้วยกัน หากมาเป็นบุคคล ควรจัดให้พักแยกระหว่างเพศหญิง-ชาย

มาตรฐานศูนย์พักพิง (องค์การสหประชาชาติ)	
รายการ	จำนวน/ประชากร
ส้วม	1:20
ระยะทางจากส้วมถึงที่พัก	5-51 เมตร
เจ้าหน้าที่หลัก	1:100
อาสาสมัครช่วยเหลือ	4:100
น้ำส่วนตัว	15-20 ลิตร/คน/วัน
น้ำสำหรับครัวในศูนย์	20-30 ลิตร/คน/วัน
น้ำสำหรับหน่วยแพทย์/พยาบาล	40-60 ลิตร/คน/วัน
อาหาร	2100 Kcal/คน/วัน
พื้นที่	3.5 ตารางเมตร/คน
ขนาดพื้นที่ศูนย์	30 ตารางเมตร/คน

ตัวอย่าง กติกาการอยู่ร่วมกันในศูนย์พักพิง

1. กำหนดเวลาการปิดประตูศูนย์ที่ชัดเจน เช่น ประตูศูนย์ปิดเวลา 22.30 น. ปิดไฟนอนเวลา 22.30 น. ดส่งเสียงรบกวนหลังเวลา 20.00 น. การเข้าออกศูนย์นอกเวลาดังกล่าวต้องแจ้งผู้รับผิดชอบศูนย์
2. ต้องมีการลงทะเบียนเข้าออกศูนย์ฯ โดยอาจนำป้ายประจำตัวไปฝาก ณ จุดลงทะเบียนทุกครั้ง
3. ถอดรองเท้าไว้ด้านนอก จัดเรียงให้ดี หรือหากต้องการเก็บไว้ใกล้ตัวให้ใส่ถุงพลาสติก
4. ห้ามนำอาหารเข้าไปรับประทานบริเวณที่นอน ยกเว้นผู้ป่วย และคนชรา
5. ไม่ดื่มแอลกอฮอล์ ไม่เล่นการพนัน สูบบุหรี่เฉพาะในสถานที่จัดไว้ให้สูบ นอกบริเวณอาคาร
6. โปรดช่วยกันรักษาความสะอาดในห้องน้ำและเปลี่ยนรองเท้านก่อนเข้าห้องน้ำ
7. เก็บที่นอนทุกครั้ง เพื่อทำความสะอาดง่ายขึ้น
8. โปรดรักษาทรัพย์สินของตนเอง และของเพื่อนร่วมห้อง
9. การใช้ห้องส้วม ขอให้ช่วยกันดูแล ไม่ทิ้งผ้าอนามัย ทิชชูในโถ เพราะส้วมจะเต็ม และหากเห็นว่าตรงไหนสกปรก เลอะเทอะ ขอให้ช่วยกันทำความสะอาดด้วย
10. กรุณาอาบน้ำในที่ที่จัดไว้ ไม่ควรอาบน้ำในห้องส้วม เพื่อป้องกันพื้นแฉะและอาจเป็นอันตรายกับผู้สูงอายุ
11. กรุณาทิ้งขยะในจุดที่เตรียมไว้ แยกเป็นขวดน้ำ และ ขยะทั่วไป ส่วนขยะเปียก เศษอาหารขอให้ทิ้งนอกอาคาร
12. กรณีมีญาติมาเยี่ยม ขอให้ญาติรอพบ ณ จุดลงทะเบียนด้านหน้า
13. หากมีปัญหา ข้อสงสัยในการอยู่ร่วมกัน กรุณาแจ้งผู้จัดการศูนย์ หรือผู้ประสานงานลงทะเบียน โทร
.....

ข้อมูลศูนย์พักพิงผู้ประสบภัย

ชื่อศูนย์.....เลขที่.....หมู่บ้าน.....ตำบล/แขวง.....

อำเภอ/เขต จังหวัด

เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ เบอร์โทร.....

ประเภท วัด โรงเรียน ชุมชน อื่นๆ.....

ขนาดพื้นที่ใช้สอย (ตรม.)

ศักยภาพที่รับผู้ประสบภัยได้ คน

สถานที่	ไม่มี	มี (ปริมาณ/ขนาด)	หมายเหตุ
1. โรงนอน			
เครื่องนอน/ พูก			
มุ้ง			
เสื่อ			
ผ้าห่ม			
2. ห้องน้ำ			
หญิง			
ชาย			
ห้องอาบน้ำ			
หญิง			
ชาย			
3. โรงครัว			
อุปกรณ์ทำครัว			
จาน/ช้อน/ ถ้วย			
4. พื้นที่ส่วนกลาง			
5. จุดพยาบาล			
6. จุดลงทะเบียนผู้ประสบภัย			
7. จุดบริจาคของและคลังเก็บ			
8. ที่จอดรถ			

ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

ผู้ประสานงาน เบอร์โทร.....